

KEMAL TAHİR'DE DOĐU-BATI İKİLEMİ VE BATILILAŞMA DÜŞÜNCEŚİ

Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ*
Murat KACIROĐLU**

Özet: Kemal Tahir sadece bir romancı değil, aynı zamanda bir düşünür olarak Tanzimat'tan sonra yaşadığımız toplumsal değişim üzerinde kendine özgü düşünceleriyle ön plana çıkar. Yakın tarihimizi konu edinen romanlarında, batı, doğu, batılılaşma, cumhuriyet gibi konular üzerinde yoğunlaşan yazar, özellikle batılılaşma maceramızın doğuştan nasıl sakat bir atılım olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Onun düşüncelerinin temel sorunsalını oluşturan bu problem, belli bir ikilem içerisinde romanlarında ve diğer yazılarında sürekli ele alınıp işlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğu-batı, batılılaşma, roman, toplum

I.Giriş

Bir ülkenin siyasi, sosyal ve iktisadi açılardan, kendisinden daha modern olduğuna inandığı bir diğer topluma yetişmeye yahut onun gibi olmaya çalışması anlamına gelen modernleşme ve batılılaşma, batılı sosyal bilimciler tarafından bütün gelişmekte olan toplumların batı toplumlarına benzer aşamalardan geçecekleri anlayışından hareketle oluşturulmuş iki kavramı karşılamaktadır.(Kongar, 1979: 247)

Batı ve batılılaşma olgusu, dünden bugüne Türk düşünce ve yazın hayatında birbirinden oldukça farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Bununla birlikte, bu yaklaşımlardaki tek ortak noktanın bir devlet politikası haline gelen Batılılaşmanın toplum hayatında yerleşmiş değerlerden, geleneklerden ve yaşayış biçimlerinden uzaklaşmak şeklinde ele alındığı görülmektedir. Hatta bu yaklaşımlar bir ara kurgunun üzerine inşa edildiği temel çerçeveyi de belirlemiştir. Batılılaşma problemi Türk kültür hayatını ve toplumsal yapısını doğrudan değiştirirken, birçok romancı ve yazar da bu problemi eserlerinin ana eksenine haline getirmiştir. "Batılılaşma, bahsi geçen bu çevrelerce, kültür ikiliği ve değer kargaşasına sebep olduğu gerekçesiyle tehlikeli bir gelişme olarak, toplumun dikkatine sunulmuştur. Özellikle, ideolojik kavgaların yapıldığı çalkantılı devrim öncesi dönemlerde yazarlar, bu değer kargaşası karşısında çarpışan ideolojileri tanımak, sorguya çekmek ve kendi tutumlarını ortaya

* Arş.Gör.Dr., Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD.

** Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD. Doktora Öğrencisi

koymak gereğini duymuşlardır ki, 1950'lere kadar ki Türk romanının sorunsalı da bu nedenle büyük ölçüde batılılaşma hareketine dayanmıştır." (Moran, 1990: 12-13)

Türk romanının ana sorunsallarından biri olan batılılaşma, ilk dönem romanlarından itibaren sürekli işlenen, üzerinde durulan ve bugün bile güncelliğini devam ettiren bir nitelik göstermektedir. İlk dönem romanlarında batılılaşmanın getirdiği toplumsal ikilemi dile getiren yazarlar, bu değişimin Türk toplumu üzerindeki olumsuz yansımalarına dikkat çekmişler ve gittikçe artan batıcılığa işaret ederek, bu durumun toplum üzerindeki görüntüsünün niteliğinden duydukları kaygıyı vurgulamışlardır.

Ahmed Midhat Efendi'nin Felatun Bey'le Râkım Efendi adını taşıyan romanından itibaren edebî eserlerde işlenmeye başlanan batılılaşma meselesi bir çok romanda toplumsal bir problem olarak ele alınmıştır. Aşağı yukarı 1940'lara kadar devam eden bu yaklaşım tarzının sonucu olarak romanı bu konudaki düşünce ve tezlerini ifade etmek için kullanan yazarlar, genel olarak bir doğu- batı çatışması üzerine oturttukları romanlarında, batılılaşmanın tehlikelerinden, yerli kalmanın gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Cumhuriyet sonrası dönemde devletin resmî ideolojisi durumuna gelen batılılaşma hareketi, önceki yazarlardan farklı olarak Kemal Tahir'de sosyolojik ve tarihsel bir derinlikle *Devlet Ana'dan Yol Ayrımı* romanına kadar pek çok tez etrafında dikkatlere sunulur. Bu anlamda yazar romanı kendi düşüncelerini ortaya koymak için bir deneme alanı olarak kullanır ve romana ideolojik bir araç görevi de yüklemiştir.

II. Kemal Tahir'de Batı ve Batılılaşma

Kemal Tahir, Marksist felsefeye paralel olarak, Türk toplumunun temel özelliklerini ve gerçeklerini Diyalektik Materyalizm anlayışına uygun bir gerçeklik yorumuyla kavrayıp, romanlarında işlemeyi prensip haline getirmiştir. Toplumların anlaşılmasında, gerek Diyalektik Materyalizm, gerekse bu felsefeye dayanılarak geliştirilmiş olan Tarihsel Maddecilikten hareket eden yazar; tarihe yani toplumların bugüne gelinceye kadar ekonomik, sosyal, siyasal yapı ve ilişkilerinde ne tür değişimler yaşadıklarının bilgisine, vazgeçilmez bir önem atfeder. Bu yaklaşım tarzı yazarın batı ve batılılaşma konularına karşı duyduğu ilginin de temelini belirler.

Batı kökenli bir tür olan romanın kişisel dramdan doğduğu kanaatini dile getiren Kemal Tahir, bu durumda batının sınıflı bir toplum olması gerçeğini ön plana taşır. Ona göre, Anadolu -Türk toplumlarında batılı anlamda bir sınıfsal yapılanma olmadığı için, Türk romanında da öncelik, kişi dramından ziyade, toplumsal dramın yansıtılmasına tanınmalıdır. Yazar, İsmet Bozdağ ve Selim İleri ile yaptığı söyleşilerde, bu durumu şu ifadelerle dile getirir:

"Batı romanı neye dayanır?... Drama mı?... Batıda dram nerden kaynaklanıyor? Sınıf çalışmasından, sınıf içindeki insanın yalnızlığından... Benim toplumumda sınıf var mı? Yok... Sınıf olmayınca, çatışması da, yok..."

Toplumda görünen tabakalaşmalar sınıf değil: Uyuşmazlıklar, çatışma değil... Ayrıca benim insanım, toplumda yalnız da kalmıyor... O halde ben romanda batının anladığı dram dışında bir dram anlayışına varmam gerekir. Belki batının kişi dramına karşılık, ben toplumun dramını işlersem, kendi romanımı vereceğim..." (Bozdağ, 1980: 141) "Bizim romanımızda insan dramı batıya göre çok boyutludur. Daha çok zengindir. Drama düşmüş roman kişisini ele alıpta insanlığı bir insan boyutuyla değil toplumuyla ölçerek, oranlayarak zenginleştirmek zorundadır romancı." (İleri, 1973: 23)

Nazım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı gibi sosyalistlerle tanıştıktan sonra, Marksist düşünceyi benimseyen Kemal Tahir, Marks'ın beşli toplumsal gelişim şemasından hareketle – ilkel, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist- Türk toplumunu dünü ve bugünü ile açıklama çabası içerisine girer. Bu çabada da yazar çıkış noktası olarak tarih araştırmalarına yönelir. Bu bakımdan da ona göre, gerçekçi Türk romancısının ana ödevi, imparatorluk kurma gücüne sahip Türk insanının geleceği kurtaracak cevherinin, bu cevherin tarih boyu taşıdığı insancıl birikimin ve bu birikimin gelecekte işe yarar yönünün bulunup açıklanmasıdır. (Demir,1989: 100) Yani, toplumu daha iyi kavramak ve yarınları taşıyabilmek için bugünü iyi ve doğru kavramak gereğine inanan Kemal Tahir için, tarih bilgisi sadece gerekli değil, aynı zamanda bir zorunluluktur. Ona göre, geçmişi bilmeden bugünü kavramak ve yarınları kestirmek mümkün değildir. (Yavuz, 2000: 163)

Kemal Tahir'in doğu ve batı medeniyetleri arasında gördüğü yapısal karşıtlık, konusu yakın dönem Türk siyasi hayatından alınan *Esir Şehrin İnsanları*, *Esir Şehrin Mahpusu*, *Yorgun Savaşçı*, *Kurt Kanunu* ve *Yol Ayrımı* romanlarında yapıyı belirleyen bir çatışma unsuru olarak işlenmekle kalmaz, bahsi geçen bu romanlarda kurgunun ve bir kısım karakterin gelişim sürecinde de belirleyici rol oynar.

Yazara göre, bir toplumun gerek tarihî, gerekse bugünkü gerçekleri, onun diğer toplumlarla ilişkileri göz ardı edilerek, salt iç dinamikleri ya da unsurlarıyla kavranamaz. Yani, diğer toplumlar ve onlarla kurduğu ilişkiler, bir toplumu kuşatan maddi zorunluluklardır. Bu dış zorunlulukların yorumlanmasında, toplumlar arası ilişkilerin kavranmasında, dünü ve bugünü açıklayan gerçekçi bir kuramsal zemine, bir hareket noktasına ihtiyaç vardır ki, bu zemin doğu-batı ayrımı ve çatışmasıdır. Kemal Tahir için öncelikle yanıtlanması gereken soru, Türk toplumunun bu ayrım ve çatışmada ne tarafta yer aldığı, ya da alması gerektiği sorusudur. Kemal Tahir'in gerek notlarında ve söyleşilerinde ve gerekse tarihsel romanlarında bu soruya verdiği yanıt kesindir: Türk toplumu tarihsel olarak bu ayrımda doğu tarafında yer alır. Bugünkü Türkiye'de gerek tarihsel geçmiş, gerek bu geçmişin bir ürünü olan toplumsal ve ekonomik yapı göz önünde tutulduğunda, Osmanlı gibi doğulu bir toplumdur ve bu çatışmada doğunun safında yer alması gerekir. (Yavuz, 2000: 209–210)

Anadolu-Türk medeniyetini doğulu olarak niteleyen yazar; feodalite, sınıf, burjuvazi, Asya Tipi Üretim, Kapitalizm gibi terimler üzerinden, neden batılı olmadığımız ve batılılaşamayacağımızın da izahatına girişir. Bu doğrultuda da “*Yorgun Savaşçı*” romanının merkez-yansıtıcı karakteri olan Dr. Münir aracılığıyla, bizde kapitalizmi doğuran feodalitenin bulunmadığı, bu bakımdan da devletin bireyler nazarındaki durumunun farklılık sergilediği yönündeki tezlerini sıralar.

“Bu özellikteki topraklarda, batıda olduğu gibi, özel mülkiyet yerleşip gelişemez, zenginlikler sayılı ellerde toplanamaz. Sizde 'batı anlamında *feodalite*'nin bulunmaması bundandır. Çünkü ne kadar güçlü olursa olsun, hiçbir *feodal*, böyle topraklarda serflerini doyurup kendisini zengin edecek tarımı, yalnız kendi gücüyle sürdüremez! Türkçesi, toprakları tarımda tutmak için gerekli bayındırlık işlerini sizde ancak devlet yapabilir. İşte bu sebepten, sizin topraklar haklı olarak devletin mülkiyetindedir. Gene bu sebepten batıda devlet, sırasında bir sınıfın öteki sınıfı ezmek için kullandığı araç haline geldiği halde, sizin devlet, ana ödeviyle toplumu *ihya edici*'dir. Yani, batıda devletin olmadığı zamanlar, toplumlar var olmuşlardır, ama doğuda devletsiz toplum görülmemiştir.” (Demir, 2002: 147)

Doğu-batı çatışması ve batılılaşma konusunda yazarın romanlarına serpiştirdiği yukarıda örnekleri görülen bir kısım tez, asıl açılımını, batı ve batılılaşma konularında yazara ait çeşitli değerlendirmeleri içeren notlarında bulur. Burada, yazarın üzerinde durduğu ilk konu, doğululuk ve batılılık kavramları üzerinedir ki, yazarın batılılaşma düşüncesinde bu kavramlar ilk elden belirleyici olmaktadır. Ona göre, doğululuk veya batılılık bir kültür ve çalışma sonucu elde edilir bir kategori değil, bir tarihsel oluş, birikim işidir. Bir doğulu insan, batılı gibi Hristiyan, hatta komünist de olsa, doğululuktan çıkamaz. Çıkanlar kozmopolit olurlar ki, kozmopolit olmak batılı olmak değildir. Hiç kimse batılı değilse batılı olamaz. Nitekim hiçbir batılı da ne kadar çabalasa doğulu olamaz. (Demir, 1992a: 156) Doğu-batı çatışmasını hazırlayan etkenler üzerinde tartışan diğer yazar ve düşünürden farklı olarak Kemal Tahir, Marksizm'in etkisi ile bu çatışmanın merkezinde, iki toplum arasında farklılık arz eden üretim ilişkilerini ve bu ilişkilerden kaynaklanan yapısal özellikleri görür.

Kemal Tahir'e göre, batıda kişisel mülkiyet, doğuda toplumsal mülkiyet hâkimdir. Mülkiyet anlayışının birbirine zıt olması da doğu-batı çatışmasının başlıca sebebidir. (Pınarbaşı, 2000: 25–36) Ayrıca, doğu batılı anlamda bir sınıf özelliği taşımadığından ve doğulu bireyin toplumsal statüsü yüzünden batı ve doğu toplumlarının birbiriyle bağdaşması da asla mümkün değildir.

“Batı başından beri sınıflı bir toplumdur. Sınıflı toplum, bireylerin birleşmesi, bir başka güç meydana getirmesi anlamına da gelir... Batılı birey, kendini düşünür, çıkarlarına bağlıdır. Doğulu toplumda ise kişi, kişiliğini geliştirmeden toplumun bir parçası halinde yaşar. Bu yaşayış, doğulu bireyin kişiliğinin batılı anlamında gelişmesini önler.” (Demir, 1992: 42)

Batılı insanı toplu iş görmeye yatkın gören Kemal Tahir, doğulu insanın bu yeteneğe sahip olmadığını ifade etmektedir, üstelik doğulu birey toplum halinde yaşamasına ve bundan da hiçbir zaman vazgeçmemesine rağmen durum budur, bu da bir çelişmedir ve doğulu insanın batılılaşma çabasını köstekleyen en etkili unsurlardan biri de budur. (Demir,1992a: 42)

Kemal Tahir, doğu toplumlarını, dış görüntülerindeki ağır despotluğa rağmen, insanın insanı köleleştirmesinden önceki, insana yaraşır yaşama tarzına daha yakın görür. Bir diğer ifade ile yazar, bu toplumların batı toplumları gibi, insanlığın onuruyla göbek bağlarını kesinlikle koparmamış olduklarına da inanmaktadır. (Demir, 1992b: 304) Bu nedenle, doğulu bir toplum olan Türk toplumunun da batıyla herhangi bir benzerliği yoktur, hatta “Bizi ters çevirdikleri zaman batı, batıyı ters çevirdikleri zaman biz çıkarız.” (Bozdağ, 1980: 139) Bu doğrultuda, biz veya bizim gibi doğulu bir toplumun, batılılaşmaya yönelmekle, bütün milli özelliğini yitirmeye, değiştirmeye yönelmiş olacağını savunur. Yani kendisi doğulu olan bir toplum, batıya yönelince, her şeyden önce kendi kişiliğiyle, yani tarihsel gelişimi ile çelişkiye düşer. (Demir,1992a: 154)

Kemal Tahir, doğu ve batı toplumları arasındaki en büyük farklılıklardan bir diğeri olarak da feodalizmden bir önceki aşamayı oluşturan köleciliği görür. Doğü toplumlarının batılı anlamda asla bir köle çalıştırma aşamasını yaşamadığına değinen yazar, batının köle gücüne dayanan üretim biçimine geçmekle, insanın sosyal varlık olduğu gerçeğini göz ardı ettiğini ve bu nedenle de kendi oluşunu inkâra yöneldiğini belirtmektedir.

“Bizim millet, dış görünüşündeki aldaticılığa rağmen, hürriyetsizlikten iğrenir. Çünkü tarihinde, batıdakine benzer kölelik dönemi yaşamamıştır. Geçmişte ne köle olmuştur, ne de köle çalıştırmıştır. Bunun için her çeşit hürriyetsizliği insanlık onuruna hakaret sayar. Aslında halklarına baskı yapan idareler, isteseler bile halkçı olamamış pis idarelerdir. Halkçı olamamak, soygunculuktan, bir de yeteneksizlikten gelir” (Demir, 1998: 105–106)

Kemal Tahir’e göre, köle çalıştırma üretim biçiminden feodal yapıya geçmekle batı, yeni bir sınıfın doğup gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu yüzden de batı gelecekte kendisini öldürecek güçlerin de gelişmesine fırsat vermiştir. Böylece, burjuvazi, içinde filizlendiği feodalitenin üst yapı müesseseleriyle - din, hukuk, sanat vb. - uzun bir boğuşmaya girişmiştir. Ardından batı; Reform, Rönesans, sanayi inkılâbı gibi aşamalardan geçerek gelişimini tamamlamıştır. Batı, meydana getirdiği bu yeni güçle var oluşunun ayrılmaz parçası olan sömürüyü bütün dünyada hızla yürütmüştür. Neticede, sömürge düzenine karşı çıkan her şeyi, kendisinden de olsa düşman, barbar, insanlığın mutluluğuna karşı ve geri olarak nitelendirmiştir ki (Demir, 1992b: 303) doğu bu değerlendirmede başlı başına bir sorun olmakla hep aşağılanmıştır.

Batının doğuyla sadece sömürme amacıyla ilişki kurduğunu, bu yüzden bütün karşılaşmaların savaşla sonuçlandığını da ifade eden Kemal Tahir, doğu-

batı karşılaşmalarında savaşın olmadığı yılları, ya batının talan yapmayı göze alamayacağı kadar güçsüz olduğu ya da doğunun namussuz sömürgecilere savaşız boyun eğdiği dönemler olarak değerlendirmektedir. (Demir, 1992b: 440)

Bütün bunlar bilindikten sonra, sömürücü batıdan hayır ummak yazara göre, eğer vatan hainliğinden gelmiyorsa, düpedüz alıktan geldiği gibi batılılaşmaya atılım tarihimiz de bu açıdan baştan sona bir hainlik ve alıktan tarihidir. (Demir, 1992b: 440)

III. Osmanlı ve Cumhuriyet Batılılaşması

Batılılaşma tarihimizi Osmanlı batılılaşması ve Cumhuriyet batılılaşması şeklinde iki döneme ayıran Kemal Tahir'in bu iki dönem arasında uygulama farklılıkları ve zorunlulukları noktasında farklı değerlendirmeler yaptığı görülmektedir. Bu değerlendirmelere temas etmeden önce, yazarın batılılaşma taraftarı Türk aydınları ve yöneticileri ile batılılaşma tarihimize ilişkin saptamalarına göz atmakta fayda olacaktır.

Batılılaşma yanlısı yöneticilerin ve aydınların halkla organik bir ilişki içerisinde olamamaları, onları devletle çelişkiye düşüklerinde bir tür yalnızlığa, romancımızın deyimiyle “çevresizliğe” düşürmektedir. Bu çevresizlik, onların dış güçlerin etkilerine açık olmaları sonucunu da doğurmaktadır. Mesela; I. Jöntürk kongresinde Prens Sabahattin takımının yabancı bir devletin yardımıyla ihtilal yapma önerisinde bulunabilmesi gibi örnekler, bu durumu göstermektedir. Böylece, değişim isteyen batıcı Türk aydınları ve yöneticileri Kemal Tahir'e göre, halkla ilişki kurmak ve ona dayanmak anlamında, kültürel çevresi olmayan kültürlü insanlardır.

Sahip oldukları düşünceler, toplumsal bir birikimin ürünü ve talebi değildir. Bu düşüncelerin yöneldiği kesim de halk değil, yönetenler kesimi yani devlettir. Bu nedenle bütün değişimler ve batılılaşma çabaları tepeden inme, halk için ama halka rağmen yapılan uygulamalardır. Bu nedenle halk bütün bu değişimlere yabancı kalmış, onları içselleştirememiştir. Mevcut ekonomik ve toplumsal bünyeye ters düştüğü için de bütün batılılaşma uygulamaları geniş halk kesimlerinin tepkisini çekmiştir. (Yavuz, 2000: 415–416)

Batılılaşma serüvenimizin başlangıcını, Patrona Halil İsyanı'na kadar götürebilmenin mümkün olabileceği üzerinde duran Kemal Tahir, batılılaşmanın bir devlet politikası haline gelişini, yeniçeriliğin kaldırılış tarihi olan 1826 olarak belirler. Böylece de yazar, yeniçeriliğin kaldırılması ile birlikte, girişilen batılılaşma çabalarının önünde etkili bir direnç gösterecek örgütlü bir güç kalmadığı için, gerçek yol ayrımını da bu tarihle başlatır.

Yazarın batılılaşma tarihimizi Osmanlı batılılaşması ve Cumhuriyet batılılaşması şeklinde iki guruba ayırarak değerlendirmiş olduğu, yukarıda ifade edilmişti. Kemal Tahir, bu iki grup üzerinde, uygulayıcılar ve uygulamalar noktasında da iki farklı görüşe sahiptir. Ona göre 19'uncu

yüzyıl Osmanlı batılışmacıları, yaşadıkları çağda, dünyada yaygın kurtarıcı sistem olarak kapitalizmden başka bir yol göremediklerinden, kurtuluşu, ister istemez bu yolda aramışlardır. Hele, Asyalı üretim biçimi farkı, bugünkü gibi gerek bilimde ve gerekse pratikte uygulama alanlarında kendisini gösteremediği için, kurtuluşun tek yolunu batıda, batılışmada aramaları da haklıdır. Oysa 1923 yılında Cumhuriyet batılışmacıları böyle bir özür ileri süremezler.

Kemal Tahir, Serbest Cumhuriyet Fırkası etrafında gelişen bir kısım siyasi olayları işlediği *Yol Ayrımı* romanında, bu çerçeve konu ekseninde, yine batılılaşma maceramıza ilişkin tezlerini kahramanları aracılığıyla dile getirmekten geri durmamaktadır. *Yol Ayrımı* romanında anlatının kaynağı konusunda ifade ettikleri, onun gerek Osmanlı ve gerekse Cumhuriyet batılılaşmasına bakışını yansıtmaları noktasında kayda değerdir.

“Ben Yol Ayrımı'nda bizde iki yüz yıldan beri batılılaşacağız diye diye batırdığımız koskoca imparatorluğun son parçalanma döneminde burjuva yetiştirme hevesine kapılan musluk başındakilerin boşa çıkan bir dönem gayretini anlatmaya çalıştım. Boyuna burjuva yetiştirmeye çabalamışız ama olmamış. Temeldeki çelişkiler buna elverişli değil. Nitekim Atatürk de buna çabalamış. Ondan sonra gelenler de... Ama yine tutturamamışız.” (Dosdoğru, 1974: 474)

Cumhuriyet batılılaşmacılarının devlet eliyle adam zengin etme, yani burjuva yaratma girişimlerine hız vermelerini, Anadolu- Türk toplumunun sosyal bünyesi ile uyumlayacak, kısır ve öldürücü bir darbe olarak nitelendiren Kemal Tahir, Cumhuriyet batılılaşmacıları karşısındaki bu yaklaşımı ile eleştiri dozunu da olabildiğince artırmaktadır. Kemal Tahir'in burjuvazi ve Cumhuriyet batılılaşmacıları konusundaki tezleri, *Kurt Kanunu* romanında, yazarın merkez-yansıtıcı olarak tayin ettiği ve halkçılar karşısında İttihatçıların sözcülüğünü yapan Kara Kemal'in ağzından aşağıdaki şekilde özetlenmektedir:

“Milli zengininin adı burjuvadır. Batıda derebeyliğin içinde yetişir bu hayvan... Bundan önce de tarihte zengin vardır ama hiç biri burjuva değildir. Hele doğudakiler hiç değildir dediydi. Anlattıydı burjuvanın özelliğini... İşe yatırırmış eline geçeni, son meteliğine kadar... Gerçekten hürlük istermiş ki pazardaki rakipleriyle boğuşmaya girişip hepsini ortadan kaldırsın! Sizinkilerde burjuva çekirdeği yoktur, olamaz da hiç dediydi. Bu sebeple bunlar sırtlarında devlet dayanağını aralıksız duymak isterler, bunlar tekel isterler. Yani isterler ki, devlet her işi bunların yerine yapsın, bütün tehlikeleri ortadan kaldırsın zararlarını da gerektiğinde yüklensin! Bunlara salt kürekle para toplamak kalsın... Topladıklarını yeniden yatırmayı da kendilerinden hiç kimse istemesin. Kazansınlar, kazandıklarını saklasınlar, taşa toprağa gömsünler, hatta yabancı ülkeler bankalarına kaçırsınlar. Devleti bırak, kendi kendilerine destek olamaz bunlar... İş bilmedikleri için azınlıkların elinden iş alanlarını da çekip alamaz hiç biri... Belki bunlara ortak olur kimisi, böylece de, devlet eskiden bir ödüyorsa, beş ödemek zorunda kalır” (Demir,2001:101)

“Bizim zenginlerimiz, burjuva çekirdeği taşımadıkları için, yalnız kendilerini kişi ve sınıf olarak yaratmak isteyen Kemalizm’i her zaman geri itmişler, onu her zaman düşman saymışlardır. Çünkü bünyelerinde burjuva çekirdeği, burjuvaziyi doğuracak yatkınlığı değil, yağmacı zenginlik atılımını taşıyorlardı. Cumhuriyetten bu yana devletçiliğin, devlet kapitalizmi olarak inkişaf etmesi bundandır.” (Demir, 2001:74)

Osmanlı batılılaşmacılarının, Osmanlıyı kurtarma yönünde “Mümkün olduğunca az, mümkün olduğunca yavaş” bir şekilde batılılaşmaya yönelmelerini tasvip etmemekle birlikte, devri ve maksadı itibariyle bu girişimleri mazur gören Kemal Tahir, Cumhuriyetçilerde bu iyi niyeti göremediğini, bu nedenle de onların başlanamayacak hatalara sebep olduklarını düşünmektedir. *Yol Ayrımı* romanında Dr. Münir karakterinin Gazeteci Murat’a anlattıkları bu anlamda dikkate değerdir.

“Siz cumhuriyet çocukları, gözümüzü zafere açtık avuntusundasınız. Şimdi umulmaz yerlerde beklenmedik yenilgilerle karşılaşınca apışmayın! Biz, batıyla er-geç, ister istemez hesaplaşmak zorundayız! Bunu gerçekten yapmadıkça. Batıya hizmet teklif etmekle belayı başımızdan defleyemeyiz! Bunu böyle bilesin. Gazeteci Murat! İşini ona göre tutasın!... Biz aydınlara çok su katılmıştır, hem de cıscıvık yabancı suyu...) Bilirsin, batılılaşmaya yöneldiğimizden bu yana biz aydınlar halktan ayrılmışız. Çünkü bu batılılaşma bize halktan değil, saraydan gelmiştir. Halktan kopmuş halka dönebilmek umudunu kesinlikle yitirmiş Saray’dan (...) Bu dönemde bizim halkımız, batıya karşı, batılılaşmaya çabalayan Osmanlılarına rağmen, Osmanlıyı savunmuşlardır...” (Demir, 1998: 78,342)

Cumhuriyet aydınları ve devlet adamlarına oranla, Osmanlı aydınları ve devlet adamlarının özellikle kültürel alanda geleneksel kimliklerini, ahlak değerlerini korumak istedikleri, batılılaşmayı maddi hayat ve teknolojiyle sınırlı tutmaya çalıştıkları, üzerinde de duran Kemal Tahir’e göre, ikinci batılılaşmada batılılaşmacılar, hem dünya görüşü hem de mizaçları bakımından gericedirler... İkinci batılılaşmada atılan bütün adımlar, asıl anlamıyla gerici, kökü dışarıda, ölüme yaklaştıran adımlardır. Bu yüzden memleket kurtuluştan kısa bir süre sonra, kesin çöküşe, dağılışa biraz daha yaklaşmıştır. (Demir, 1992 a: 72) Kemal Tahir’in Cumhuriyet batılılaşması ve batılılaşmacıları konusunda taşıdığı bu ve benzeri onlarca yaklaşımın en dikkate değer açılımlarından birini de *Kurt Kanunu* romanında görmek mümkündür. Aşağıdaki pasajda da görüleceği üzere, Cumhuriyet döneminde girişilen bir takım uygulamalar, yazar açısından çöküşü beraberinde getirmesi kaçınılmaz uygulamalardır. Halka rağmen, ama halk için yapılan bütün bu şeyler, batılılaşma serüvenimizin olağan gelişmeleri olarak değerlendirilmiştir.

“1925 yılının 13 Şubatında doğuda Şeyh Sait ayaklanması patladı. Bundan 12 gün sonra Başvekil Fethi Bey ana muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Partisi’ne Şükrü Kaya Bey’i yollayarak partiyi kapatmalarını, yoksa kan döküleceğini bildirdiyse de, 6 gün sonra yerini İsmet Paşa’ya bırakarak

çekilmek zorunda kaldı. Hemen «*Takriri Sükûn*» adlı bir kanun çıkarılıp gazetelerin kapatılmasına girişildi. Biri başkaldırma mıntıkasında olmak üzere iki İstiklâl Mahkemesi kuruldu Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin İstanbul şubeleri basıldı. Şeyh Sait isyanı 62 gün sürerek 15 Nisan 1925'te bastırılmıştı. Bundan bir buçuk ay sonra, muhalif partinin basılan şubelerinin kapatılmasına Ankara İstiklâl Mahkemesi karar verdi, bu karar Vekiller Heyetince onaylandı. Büyük gazetelerin başyazarları bu arada Elaziz'deki İstiklâl Mahkemesi'ne gönderilmiş, gazeteleri geçici olarak kapatılmıştı, ötekiler bu vartayı bu kadarla atlattılar ama Hüseyin Cahit beş yıl sürgün cezasına çarptırılıp Çorum'a gönderildi. Daha sonra, iktidar gazetelerinin «Büyük İnkılâplar» adını taktıktan değişmeler sökün etti. Kastamonu'ya giden Gazi Paşa «Buna şapka derler» giyerek kafasına hasır şapkayı geçirdi. Yedi gün sonra «Memurlar şapka giyecek» emri çıktı. Bir ay sonra İstanbul'un ikinci seçmenleri, o zamana kadar «Vatan kurtaran aslan olarak tanıtılan Kâzım Karabekir, Rafet Paşalarla eski başbakanlardan Hamidiye komutanı Rauf ve eski bakanlardan Adnan Beylerin mebusluktan azledilmelerini isteyen bir bildiri yayınladılar. Tam bir ay sonra, Kasım 1925'te tekkelerle zaviyelerin kapatılması kararı çıktı. Aynı yılın Noel yortusuna rastlayan 26 Aralıkta eski tarih yerine İsa'nın doğumuyla başlayan yeni tarih kabul edildi. Bundan sonra kısa aralıklarla İsviçre Medenî Kanunu, İtalyan Ceza Kanunu yürürlüğe girdi. Böylece. 1826 yılında yeniçerilerin ortadan kaldırılmasıyla gerçekten başlamış olan Batılılaşma gidişi olağan sonucuna ulaşmış oldu.» (Demir,2001: 76-77)

Kemal Tahir, çöküşü hızlandırabilecek, batılılaşma eğilimi taşıyan her tür eyleme, esas itibariyle temelden karşıdır. Bu karşıtlığı neredeyse batı medeniyeti ve Cumhuriyet düşmanlığı düzeyine taşıyan (Moran,1990: 131) Kemal Tahir'e göre Cumhuriyet döneminde girişilen büyük değişim ve devrim çabaları temelde toplumun bünyesine uymayan batılılaşma sürecinin bir uzantısı olarak devam ettirilmesi nedeniyle, gerek devlet yapısında, gerek toplumsal yapıda bir farklılığa sebep olmamıştır. (Demir,1992a: 72)

Bilimsel sosyalizmi benimsemiş bir Marksist olan yazar, sömürü düzenine katılım davetiyesi olarak gördüğü batılılaşmaya ve batılılaşmanın en önemli ayağını oluşturan Kapitalizm'e de şiddetle karşıdır. 1908'lere gelindiğinde yaklaşık iki buçuk milyon kilometrekarelik yüzölçümü ile halen daha devasa bir medeniyet olarak, idaresi altındaki toplumlara karşı sömürüyü tasvip etmeyen, hatta bu toplumların refahı için sömürülen Osmanlı karşısında yazar, hayranlık duymakla, batılılaşma karşısında kendi ekonomik ve siyasi tercihini de netleştirmiş olur. Bu doğrultuda, ona göre, kapitalizme geçişte önemli bir basamak olan Liberalizmi benimsemiş olan Cumhuriyetçiler, Anadolu-Türk coğrafyasını sömürgeci batının kucağına kendi elleriyle teslim ederek büyük bir hata yapmışlardır.

Kurt Kanunu romanında İzmir İktisat Kongresi'nde, Liberalizm'den yana karar alınmasını da yukarıda ifade edilenler doğrultusunda değerlendiren Kemal

Tahir, Kara Kemal aracılığıyla bu konudaki fikirlerini kurmaca dünyaya aşağıdaki şekilde taşımıştır.

“Gördüğüm tehlikeleri sayıp döktüm... Doğulu toplumlarda bütün kalkınma çabalarının gerçek celladı batı sömürsüdür dedim. Ekonomide Liberalizmi kabullenmek, içimize yerleşmiş gizli-açık yabancı örgütlerle boğuşmaktan, onları söküp çıkarmaktan vazgeçmektir dedim. Gene bu çeşit iktisat politikasının olağan sonucu sizi, kesinlikle devlet gücünü kullanarak yerli zengin yetiştirmeye götürür, tıpkı bizim gibi dedim. Sonra uzun uzadıya anlattım: İçerde devlet desteğiyle yerli zengin yetiştirmeye sapıldı mı, bunun, bizim gibi memleketlerde, üst idareci kadrolara sığmaması mümkün değildir. Üst idareci kadrolar, milli zenginlere ortaklıklar da kursalar, rüşvet karşılığı aracılık da yapsalar, keselerine atıklarının her zaman on katını, çoğu zaman, hatta yüz katını, şuna buna sus payı verip çarçur ettirirler...” (Demir,2001: 212–213)

IV. Sonuç

Bizce, Kemal Tahir’in Osmanlı batılılaşmasını, cumhuriyet batılılaşması karşısında idealize etmesi ve cumhuriyet batılılaşmacılarını olabildiğince suçlu göstermeye çalışmasının altında yatan en temel sebebin ailesinden ve kişisel gelişim sürecinden geldiği düşünülmelidir. Daha açık bir ifade ile yazar, II. Abdülhamid’in özel marangozhanesinde çalışan babası Yüzbaşı Tahir Bey’e ve on beş yıllık mahkûmiyete çarptırılmış olma nedeniyle kendisine, haksızlık edildiğine inanmaktadır. Ayrıca yazarın annesinin saraylı bir Çerkez olması ve bu durum nedeniyle imkânlarından faydalandığı Osmanlı’ya karşı büyük bir sempati duyduğu da ifade edilebilir. Bu nedenle de bahsi geçen konuda Kemal Tahir’in – ki hapse girene kadar koyu bir Atatürk ve Cumhuriyet sevdalısıdır– nesnel olmadığını ve hissi davrandığı da düşünülebilir.

Yalnız, Kemal Tahir, Osmanlı batılılaşmacılarını, Osmanlılığı kurtarma yönünde yapılan masumane ve zorunlu bir girişimin temsilcileri olarak niteleyerek, Cumhuriyet batılılaşmacıları kadar suçlamamakla birlikte, notlarında da ifade ettiği gibi her iki girişimi de doğu-batı toplumları arasındaki yapısal farklılıklar nedeniyle ve Osmanlı ruhunu öldürdüğü gerekçesiyle beyhude olarak yorumlamaktadır. Yani ona göre; birinci batılılaşmada olduğu gibi, ikinci batılılaşmada, Asya tipi üretim tarzına sahip olan Anadolu toplumunun temel nitelikleri asla göz önünde tutulmamakla hatalıdır. Tevfik Çavdar’ın, *Yorgun Savaşçı* üzerine yaptığı bir incelemede, Anadolu-Türk toplumları için asla göz ardı edilmemesi gereğine inandığı ATÜT’e ilişkin saptamaları da dikkate değerdir.

“Kapıkulları, modelin en dinamik öğeleridir. Model içerisinde, kapıkulu A.T.Ü.T düzeninin bozulmasından doğan yeni üretim biçiminin yapısı gereği, çok geniş olarak tanımlanmaktadır. Şöyle ki: Memurlar, askerler kapıkulu sınıfı

içerisinde düşünüldüğü gibi tüccar esnaf, eşraf ve ayan da aynı sınıf içerisinde ele alınmaktadır.” (Çavdar, 1968: 14)

Kemal Tahir'e göre, her koyun kendi bacağından asılsın prensibi gereği, çalışanlarını doyuramayacak olan Anadolu toprağı, bu nedenle insanı için ancak umutsuzluk getirebilirdi. Nitekim bugün bile aynı umutsuzluğu duymakta, eski düzen bozulduğu, batıdaki düzen de kurulamadığı için Anadolu insanı derin bir çıkmazda debelenmektedir. (Demir, 1992a: 73) Batılılaşma serüvenimizde, ne toptan, ne tüfekten, ne radyodan, ne de otomobilden zarar görmediğimizi, sadece batılılaşma fikrinden zarar gördüğümüzü ifade eden yazara göre bu durum, bizde bir beyin yıkanması sonucunu doğurmuştur. Bunun en korkuncu da artık bugün tamamıyla acabasız bir kesinlikle kabul edilen her çeşit sanatta, fikirde batılılaşma, batıdan her yeni kalıbı, ileriliktir diye, yarım yırtık, soluk soluğa aktarma çabalamasıdır. (Demir, 1992a: 44)

Kemal Tahir'e göre batılılaşmak, batılı olmayan bir toplumun batılı olmaya yeltenmesi hareketi ve kendi benliğinden vazgeçerek bir başka şey olmaya çabalamasıdır. (Demir, 1992a: 70)

Batılılaşma sömürme çağrısıdır (Demir, 1992a: 16) Batılılaşma, her şeyi kişisel mülkiyete verme davranışıdır. (Demir, 1992a: 88) Batılılaşma, aydınların batılı görüşleri benimseme ve batı aydınları gibi yetişmeye çabalamalarıdır. (Demir, 1992a: 74) Batılılaşma tek amacı sömürme olan, batılı toplumlar için faydalı, doğulu toplumlar için zararlı bir olaydır. (Demir, 1992a: 156) Batılılaşım demek bir sömürü ve sömürüye katılma çağrısıdır. Gerçek batılılaşmaya Osmanlı'nın hiçbir zaman yönelememesi, bizim de bugün yönelememiş olmamız cevherimizde batılı anlamda sömürü canavarlığı bulunmamasındandır. (Demir, 1992c: 162) Kemal Tahir, batının baskısını duydukça, kendimizi aramaya döndüğümüzü, kendimizi aramaya döndüğümüz zaman, bu baskıya direnç gösterdiğimizi, bu direnci gösterdiğimiz zaman da batıların bizi aşağılık duygusuyla suçladıklarını da söylemektedir. (Dosdoğru, 1974: 77-78)

Batılılaşma konusunu Marksist bir yaklaşımla değerlendiren Kemal Tahir için çıkış noktası, Anadolu-Türk toplumunun tarihsel gelişim sürecinden hareketle batılı olmadığı ve batılılaşamayacağı olgusudur. Osmanlı döneminde başlayıp, Cumhuriyet döneminde de devam eden batılılaşma girişimini temelsiz başlayıp temelsiz sürmüş bir hareket olarak da nitelendiren yazar, batı uygarlığına katılma girişimlerinin tümünün namussuz soygun çetesine kabul edilme gayretinden başka bir şey olmadığını düşünür.

Abstract: Kemal Tahir is not only a famous novelist both an intellectual with his ideas peculiar to him on social changes occurred after Tanzimat. Particularly, he focuses on the related subjects with the west, the east and westernization and the republic in his novels about our near history and tries to bring to light that our effort for adopting the western practices is an useless effort. This situation indicates the basic problematic of his ideas and occurs in his novels as a basic dilemma.

Key Words: East ,west, novel, society

Kaynakça

- Bozdağ İsmet, (1980), Kemal Tahir'in Sohbetleri, Bilgi Yay., Ankara
- Çavdar Tefvik, (1968), Yorgun Savaşçı Romanında Toplumun Genel Evrim Modeli, Papirus, S.26, Ağustos
- Dosdoğru Hulusi, (1974), Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir, Tel Yay., İstanbul
- İleri Selim, (1973), Kemal Tahir'le Konuşma, Yeni Dergi, S. 105, Haziran
- Kongar Emre, (1979), İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Bilgi Yay., Ankara
- Moran Berna, (1990), Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II, İletişim Yay., İstanbul
- Pınarbaşı Esat, (2000), Kemal Tahir'de Batılılaşma: Türk Modernleşmesine Farklı Bir Yaklaşım, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Demir Kemal Tahir, (2001), Kurt Kanunu , Tekin Yay., İstanbul
- Demir Kemal Tahir, (1998),Yol Ayrımı, Adam Yay., İstanbul
- Demir Kemal Tahir, (1989), Notlar Sanat Edebiyat I, Yay. Haz: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay., İstanbul
- Demir Kemal Tahir, (1992a), Notlar/Batılılaşma, Yay. Haz: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay, İstanbul
- Demir Kemal Tahir, (1992c), Notlar/Çöküntü, Yay.Haz: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay, İstanbul
- Demir Kemal Tahir, (1992b), Notlar/Osmanlılık/Bizans, Yay. Haz: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay, İstanbul
- Demir Kemal Tahir, (2002), Yorgun Savaşçı, Tekin Yayınevi, İstanbul
- Yavuz Nevzat, (2000), Kemal Tahir'in Siyasal ve Toplumsal Görüşleri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi